

JUNG (鯨 Zūng) “cönk” GEMİ ÜZERİNE
-13.-15. YÜZYILLARDAKİ BATI YAZMALARINDA GÖRÜLEN
“JUNG” TERİMİ ÜZERİNE-

Qiū Yihào (邱轶皓)*

Çev. : Zemire GULCALI**

1. Menşei

Venedik tüccarlarından biri olarak Marco Polo'nun eserleri her zaman kişisel bir dokunuş ile onun laik yaşamın tüm ayrıntılarına olan büyük merakını göstermiştir. Bu nedenle onun yazdıkları 13. yüzyıl Asya'sını, özellikle de Çin'in sosyal görünümünü anlamamız için en önemli referanstır. 1292 yılında, Marco Polo'nun ailesi, Kubilay Han tarafından prenses Kukaçin'a eşlik ederek Arğun Han ile evlendirilmesi için İlhanlı Devletine gönderilir. Deniz yoluyla gittikleri için Marco, oturdukları Çin yelkenli gemilerinin tüm yönlerini titizlikle anlatmıştır. Onun sözlerine göre, bu “Dev Gemi” (büyük gemi) olarak adlandırılan yelkenli gemiler hacminin büyüklüğü ile meşhurdur. Aynı zamanda gemi yapısı, taşıma gücü ve filo donanımı açısından da önemli özelliklere sahiptir.

Neredeyse Marco ile aynı zamanda, özellikle 13. yüzyılın ikinci yarısından itibaren deniz yoluyla Çin'e gelenler veya Hint Okyanusunun doğusundan gelen Batılı gezginlerin yazıp bıraktıkları seyahat hatıralarında, “Çin yelkenli gemileri”ne olan özel bir atıf, *cūng* (*cūng* veya 朮 ; Bazı Arapça metinlerde 朮 زو ‘zūnk’ şeklinde yazılmıştır) sözcüğü göze çarpmaktadır.

* *Qiū Yihào*, Pekin Üniversitesi Doktora Öğrencisi, kafka_qiu@yahoo.com.cn; çeviren: Zemire Gulcalı, Yıldız Teknik Üniversitesi, Doktora Öğrencisi). Yazının Çince aslı “鯨 (Jūng) 船- 13至15世紀西方文獻中所見之“Jūng”” adıyla 《國際漢學研究通訊》 / Newsletter for International China Studies, 2012, sayı 6'da, 329-338'de yayımlanmıştır (北京大學出版社 / Pekin Üniversitesi Yayınevi).

** *Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.*
e-posta: zemireuygur@gmail.com

İlk kez İlhanlı Devletinin tarihçileri tarafından kaydedilen bu terim daha sonra Hint Okyanusu ve Kızıldenizlerde yelken açan, Farsça konuşan denizciler vasıtasıyla Avrupa'ya yayılmıştır. Günümüze ulaşan kaynaklara göre, *cung* sözcüğü Marco Polo'nun *Seyahat Hatıralarında* bahsi geçen “Dev Gemi”nin ta kendisidir.

Araştırmacılar genellikle bu *cung* sözünün Çince kökenli olduğunu savunsalar da bu sözcüğün etimolojisi üzerindeki tartışmalar halen farklılığını korumaktadır, umarım bu makalem bu sorunun çözümü için az da olsa katkıda bulunur.

2. *conk* Sözü'nün Etimolojisi Üzerine

Tang Hanedanlığı (618-907) dönemine ait İslami eserlerde de “Çin Yelkenli Gemileri”nin Hint Okyanusunu geçerek Basra Körfezi'ne vardıklarından söz edilmektedir. Arap tüccarlarından gezgin Süleyman ve tarihçi Mas'ud (al-Mas'ūdī, 896-956)'lar dahi kendi yazılarında bunu özel bölüm ayırarak anlatmışlardır. Gerçi Çin'in yelkenli gemileri Müslüman dünyasına derin bir izlenim bırakmış olsa da, o dönemin Arapça-Farsçasında “Çin Yelkenli Gemisi”ni tarif eden özel bir terim henüz yoktu. Yazarların bunun için genellikle kullandıkları ise “*sufun aş-Şin*” (Süleyman) ve “*markab aş-Şin*” (Mas'ud) ibareleri olmuştur ve bu ikisi de Arapça kökenli olup “Çin Gemisi” ibaresinin doğrudan tercüme edilmiş biçimidir.

cūng (conk) sözünün geçtiği en eski kaynak, Hazanhan'dan (Ghazan Khan Mahmud) Ölceytü Kağan'a (*Far. Muhammad Khodābandeh*, Çin 完者都) kadarki dönemin hükümdarı olan tarihçi Raşiddin (Rashid al-Din Fadl Allah, 1247-1318)'in derlediği “Tarih Seti: Hind (忻都), Sind (信德) ve Keşmir Tarihleri” adlı kitabıdır, kitabta şu bilgiler yer almaktadır:

“Mubar'a gelince: genellikle, Çin ve Maçin'lerin her türlü mallarının yanı sıra Sind ve Hind'lerin baharatları, Çin dilinde (*zabān-i Çinī*) *cung* denilen -tıpkı su üzerinden geçen kanatlı dağlara benzer"- büyük gemilerle (*Ar. Safā' in-i buzurg*), durmadan akıp oraya gelirler.

O bölgelerden gelen mallar kıvılcık ve baharat başta olmak üzere; denizden çıkan sayısız inci, özellikle de Basra Körfezi'ndeki adalardan [çıkan]; genelde Irak, Horasan'lardan Rum, Şam ve Frenk'lere kadar olan çeşitli bölgelerden getirilen güzel, rengarenk ve kokulu [ürünler]in tümü bu yolla getirilmiştir. Mubar ise Hind'in önemli/stratejik yerlerinden biridir.

Bu kayıtlar daha sonra bir takım Farsça tarih kitaplarında, örneğin, Banākatī (ölüm:1329-1330); Waşşāf (1264-1334) ve Qāşānī (doğum ve ölüm tarihleri belli olmamakla birlikte, İlhanlı Devletinin Ölceytü Han döneminde yaşamış olduğu bilinmektedir, 1304-1316)'ların eserlerinde

benimsenmiştir. Bütün bu yazmalar müslüman dünyasının “Çin Yelkenli Gemileri” hakkındaki bilgilerinin ilk göstergesidir ve daha sonraki *cūng* teriminin etimolojisi üzerinde yapılan tartışmalara ışık tutmuştur.

Dehğoda Sözlüğü (Ali-Akbar Dehğoda, *Far.* دهخدا)’nde *cūng* için şu açıklamalar yer alır:

“Büyük gemi” (*kaštī wa cahāz-i buzurg*); Gemi (*saftīna*): çeşitli konularda yazılan şiir kitabı; belirli bir sıraya göre hazırlanmayan şiir derlemesi. Bu bir Hintçe sözdür, İbn Battuta *junq* şeklinde yazmıştır; İran’da şairlerin lirik şiirler (*ğazal*) albümüne “şiir salı” (*saftīna*, asıl anlamı “gemi”) denirdi, sonra Hintçedeki *cūng* sözü de bununla eşanlamlı olmuştur. Çünkü birkaç şair şiir antolojisi için bu terimi kullanmıştır.

Batı’da ilk kez bu sözcüğün etimolojisi üzerinde çalışan bilim adamı İngiliz Yule olmuştur. O İbn Battuta’nın *Seyahat Hatıralarını* Fransızcaya çeviren tercümana gönderme yaparak, *cūng* ile Çincedeki “船” (*chuan*) karakterini onunla aynı yöntemle araştırır ve bu sözcüğün kesinlikle Malay dili veya Java dili (Endonezya adasında konuşulan bir dil)’nden ödünçlenen *Jong* ya da *Ajong* (anlamı “büyük gemi”) ibareleri olduğunu savunur. Fakat Pelliot (Paul Pelliot, 1878-1945) *Zhenghe’nin Batı Denize Yolculuk Denemesi* adlı eserinde birkaç önemli fikirle ona karşı çıkar. Onun açıklaması şu şekildedir:

1. 1) *cūng* ile Çincedeki “船” (*chuan*) karakterinin okunuşu farklıdır;
- 2) “船” karakteri sözlüklerde yoktur; üstelik Güney Çin denizindeki ticaret teknelerine genellikle “deniz gemisi” denilirdi. 3) Pelliot, Çincedeki “船” karakterinin filo ekibi için kullanıldığını belirtir.

Pelliot’un görüşü, birçok bilgin tarafınca kabul edilmiştir. Doerfer *Çağdaş Farsçada Moğolca ve Türkçe Öğeler* adlı kitabında, *cung* sözünün Çince “船” (*chuan*) karakterinden geldiğini ifade eder ve bu sözcüğün modern Avrupa dillerindeki yazım şekillerini gösterir. Bu terimin geçmişi konusunda Çinli bilim adamları farklı iki görüş sergilemektedirler: Eski çağ tarihçileri çoğunlukla “船 *chuan*”, “艦克 *chong ke*”, “舢 *zhong*” gibi karakterlerle teleffuz etmeyi ve böylece klasik Çincenin ifade etme alışkanlığına uyum sağlamış olduğunu savunmaktalar. Keşif Çağı’ndan sonraki dış ilişkiler tarihini araştıran bilim adamları ise genellikle “戎克 *rong ke*” ibaresini kullanmaktadırlar; bu tercüme isim Japon dilindeki Çince karakter (Kanji)’lerden olup, 15. - 16. yüzyıllardan sonraki Batı eserlerinden alınmış harf çeviri biçimidir. Ancak bu ismin aslında 13. yüzyıldaki eserlerde de görülen bir Çince ödünç sözcük olduğunun farkına varmamışlar.

Yukarıdaki tartışma özetlerinden, onların Batı eserlerindeki *cung* terimini Çince özel bir gemi adı saydıklarını görebiliriz ve bu onların fikirlerini kısıtlamaktadır.

Benim bu terimin etimolojisi hakkındaki görüşüm şöyledir: Raşiddin’in *cūng* sözünün kökünü Çinceye bağlaması kesinlikle inandırıcıdır. *cūng*, tam olarak Çince “鯨” (*zung*) karakterinin harf çevirisidir. Çünkü karşı görüştekiler “鯨” karakterinin Çince yazmalara göre Batı eserlerinde daha evvel rastlandığını savunurlar. Onlar genellikle Ming Mahuan’ın “瀛涯胜览/ Yíng yá shèng lǎn/ *Okyanus Kıyılarının Genel Durumu*” adlı eserini “鯨” karakteri ilk kez geçen Çince eser olarak görürler. Ancak tarihî kaynakları araştırarak olursak, “鯨” karakteri Tang döneminde yaşamış olan Yushao’ın (713-793) “送刘协律序 *song liu xie lu xu*” adlı eserinde şu şekilde geçer: “南海有国之重镇。北方之东西，中土之士庶，鯨连穀击，合会于其间者，日千百焉 (*Nanhai you guo zhong zhen. Beifang zhi dong xi, zhongtu shi shu, zung lian gu ji, he hui yu qi jian zhe, ri qian bai yan*. Anlamı: “Güney deniz civarında çok önemli bir kasaba vardır. Kuzeyin nesnelere, orta bölgenin insanları, gemilerle buraya toplanan kişilerin sayısı binlercedir.”) Ancak burada karşılıklı kullanılan “鯨 *zung*” ve “穀 *gu*” karakterleriyle gemiler ifade edilmiş olup gerçek anlamının ne olduğu bilinmiyor.

Kuzey Song İmparatoru Zhenzong (968-1022) zamanında, Zhang junfang’ın kaleme aldığı 《云笈七签》 (*Yun ji qi jian*) adlı eserde yer alan Taoizm’a ait bir hikayede, bir kişinin gemiye oturup Sanxia’dan yola çıktığından bahsederken şu ifadeleri kullanır: Qutang’a varınca, sular yükseldi, deniz dalgaları şiddetlendi. Aynı gruptaki üç geminin biri hasar gördü, diğer ikisi tehlike altında kaldı”. Burada üç gemi bir *zung* olmuştur. Song Hanedanlığı dönemine ait diğer yazmalarda geçen “鯨” (*zung*) ibaresi *gemi grubu* anlamında kullanılmıştır.

Yuan döneminde, “鯨” (*zung*) ibaresi yazmalarda daha sık görülür ve anlamı da giderek açıklığa kavuşur. Yuan ximao (1291) zamanında Zhu xiyan deniz yoluyla Yanjing’e gitmiş ve sonrasında 《鲸背吟集》 (*Jing bei yin ji*) adlı şiir kitabını yazmıştır, bu kitapta 30’u aşkın şiir bulunmakta ve hepsi de hayatı denizlerde geçenleri anlatmaktadır. Eserdeki 4 şiirde “鯨” (*zung*) ibaresi geçer:

《寻鯨》：万舰同鯨在海心，一时相离不知音。夜来欲问平安信，明月芦花何处寻。 (*Xunzong: wan jian tong zong zai hai xin, yishi xiang*

li buzhi yin. Ye lai gu wen ping'an xin, mingyue luhua hechu xun)

《出火》：前舩去速后舩忙，暗里寻舩认火光。何处笙歌归棹晚，高烧银烛照红妆。(Chuhuo: qian zong qu su hou zong mang, an li xun zong ren huoguang. Hechu shengge gui zhao wan, gao shao yin zhu zhao hongzhuang.)

《槽歌》：浪静船迟共一舩，槽声齐起响连空。要将檀板轻轻和，又被风吹别调中。(luge: lang jing chuan chi gong yi zong, lu sheng qi qi xiang lian kong. Yao jiang tan ban qingqing he, you bei feng chui bie diao zhong).

《分舩》：高丽辽阳各问津，半洋分路可伤神。风帆相别东西去，君向潇湘我向秦。(fen zong: gao li Liaoyang ge wenjin, ban yang fen lu ke shang shen. Feng fan xiang bie dongxi qu, jun xiang Xiaoxiang wo xiang Qin).

Yukarıdaki şiirlerde geçen “舩” ibaresi farklı sayılardaki gemilerden oluşan gemi grubunu ifade ediyor. “万舩同舩 wan jian tong zong” ibaresi bütün gemilerin bir yere toplanıp, denize demir attığını; “前舩 qian zong”, “后舩 hou zong” ibareleri gıda taşıyan gemilerin seferde daha küçük bir gemi gurubu oluşturduklarını ve lamba sinyallerini kullanarak temas halinde olduklarını; “分舩 fen zong” ibaresi ise varış yerinin farklı olmasından dolayı, büyük filoların küçük filolar şeklinde dağıldığını anlatır. Ayrıca Yuan Hanedanlığı dönemindeki resmi belgelerden biri olan 《南台备要》(Nan tai bei yao) adlı eserde:

《此间边江

(疑为“江边”) 拨脚铁头大船，结舩运至上江发卖，拒敌巡哨军船，杀害军官人等，岁岁有之》(ci jian bian jiang 'yiwei jiangbian' bo jiao tie tou da chuan, jie zong yun zhi shang jiang fa mai, ju di xun shao jun chuan, sha hai jun guan ren deng, sui sui you zhi); 《经世大典·大元海运记》(jing shi da dian.da yuan hai yun ji/ Devlet Yönetim Klasikleri. Büyük Yuan Denizcilik Kayıtları) adlı eserde ise:

《至元十九年，初开海运。每岁粮船于平江路刘家港等处聚舩…

(下略)》(zhi yuan shi jiu nian, chuankai hai yun. Mei sui liang chuan yu ping jiang lu liujia gang deng chu ju zong ... xia lue “Zhi Yuan’ın 19. yılı, deniz seferleri başlamıştır. Her tahıl gemisi Pingjiang ve Liujia limanlarında birleşerek gemi grubu oluşturur...devamı kısaltıldı”) şeklinde geçer. Buradaki “结舩 jie zong”、“聚舩 ju zong” ibareleri genel olarak gemilerin

birbirleriyle bağlanarak gemi grubu oluşturduğunu gösterir, “鯨 *zong*” karakteri yavaş yavaş gemi grubu için kullanılan bir özel terim haline gelmiştir. Fakat deniz aşırı ticaret gemilerine yönelik, Yuan Hanedanlığı Hükümeti bazı kuralları düzenlemiştir. Yuan Hanedanlığının 28. yılında (M.S.1291), Yan Gongnan (Jianghuai Eyaleti siyasetçilerinden) Kubilay Han’a rapor vererek “忙兀台(Máng wù tái)、沙不丁(Shā bu dīng)”de kurallara aykırı biçimde ticari gemi mallarının indirilmesinden dolayı şehrin gemi yönetiminde karışıklık meydana geldiğini bildirmiştir. Yuan Hanedanlığı yönetimi Yan Gongnan’ın önerilerine dayanarak Yuan Hanedanı Zhi Yuan’ın 30. yılı (M.S. 1293)’nda ilk Ticari Gemicilik Yönetmeliği’ni yayımlamıştır. Yönetmelik’te denize açılan gemiler “Bir büyük boy gemi yanına sadece bir adet küçük boy tekne alabilir, buna 柴水舡 (Chai shui gang/ Büyük gemi ile kıyı arasında sevkiyat yapan küçük tekne, mavna) denir” diye belirtilmiştir; Tingyou’un ilk yılı (M.S.1314)’nda Ticari Gemicilik Yönetmeliği’nde değişiklik yapılmış, birer adet 柴水船 (Chai shui chuan/Mavna) ve Sekiz Kürekli Küçük Tekne olarak artırılmıştır. Denizcilik ve Dış Ticaret Müsteşarlığının belirlemiş olduğu bu kurallar, yani bir adet büyük boy geminin birkaç adet küçük boy gemi ile beraber yola çıkma zorunluluğu Yuan Hanedanlığı dönemindeki deniz aşırı ticari gemilerinin temel kuralı haline gelmiştir. Batılı gezginlerin kaleme aldıkları seyahat hatıralarının hemen hemen hepsi bununla örtüşür, örneğin, Marco Polo’nun *Seyahat Hatıraları*’nda: “O büyük gemiler (*great ships*) yanlarına ortalama iki veya üç adet bu tarz gemilerden (*tenders*) almaktadır, aralarında biri geri kalan ikisinden daha büyüktür; eğer bu tekneler on küsür olursa buna *mavna* (*boats*) *tekneleri* deriz ve bu tekneler demir atma ve balık avlama gibi çeşitli işlevler ile büyük gemiye yardımcı olur.” diye yazmıştır. Onun gemi sayısı hakkında anlattıkları Yuan Hanedanlığının kanunlarında da geçmiştir. Ancak Gao Rongsheng o tarihlerde Zhi Yuan Kanunu’nun henüz ilan edilmediğini ve bu yüzden gemi gurubunun ölçüsü hakkında herhangi bir kısıtlama olmadığını düşünmektedir. İbn Battuta (*Rahlat Ibn Baṭṭūta*) kendi seyahat hatırasında “Her büyük gemiye onun ikide biri kadar büyüklükte bir adet, üçte biri kadar büyüklükte bir adet ve dörtte biri kadar büyüklükte bir adet toplam üç adet küçük gemi eşlik etmektedir.” şeklinde yazmıştır.

Bununla ilgili olarak, Yuan Hanedanlığı dönemine ait yazılı belgelerde “鯨” kelimesi, bir gemi grubunun miktar kelimesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. “Yuanname / Yuan Tarihi” kayıtlarına göre Ying Zong hakimiyetinin 2. yılı (M.S. 1322)’nda kaleme alınan Wang gen Önerileri’nde “Eğer gemi tedarikçilerinden eski gemi satın alınırsa hem fiyat hem de işçilik avantajı olur, üstelik bürokrasi masraflarından da kaçınılabilir. Ulusal yönetim merkezi Wang gen Önerileri’ni aynı şekilde raporlar ve genel olarak

altı 鯨 (*zung*) gemide beş yüz bin sikkeden daha fazla para tasarruf edilebilir.” şeklinde yazılmıştır; yine Yuan Tong hakimiyeti 2. yılı (M.S. 1334)’nın Kasım ayında “Ulusal yönetim merkezi bakanı Kraliçe’nin ticari çıkarları için iki *zung* gemiyi yurt dışına göndermiştir.” diye yazılmıştır. Burada iki kez bahsi geçen 鯨船 (gemi gurupları)’nın hepsi ticaret amaçlı, yönetim tarafından finanse edilmiş, kraliyet çıkarları için yurt dışına gönderilen devletin ticari gemileridir. Bu gemilerin ticari faaliyetleri dışında devlet büyük elçilerini taşıma gibi diplomatik görevleri de bulunmaktadır. İşte Yuan Hanedanlığı dönemindeki kalabalık YangShu grubunun deniz yolculuğu bunun bir örneğidir.

Zira bu gemiler devlet tarafından finanse edildiği için genellikle büyük ölçekli, şöhreti ve tesiri büyük olduğundan doğal olarak başkalarının dikkatini üzerlerine çekmektedir. Bu yüzden bu dönemlere ait Çin yelkenli gemileri hakkında Arap-Fars dillerinde yazılan metinlerde kullanılan *cung* terimi daha çok ticari ilişkiler veya elçi gönderme faaliyetleri ile ilgilidir; Bu da Yuan Hanedanlığı dönemi Çince yazılı belgelerde “鯨船” kelimesinin kullanımı ile uyumaktadır. “*Tārīḫ-i Waṣṣāf*” eserinde Kiş (Kīṣ adası Beyi Cemaleddin (Jamāl al-Dīn)’in oğlu Fahreddin (Faḥr al-Dīn) Hazan (Ghazan) Han elçisi olarak Çin’den döndüğünde, onun gemi grubu 23 *cung*’dan oluşmuştur. Eğer Yuan Hanedanlığı dönemi alışkanlığı ile Çince’ye çevirildiğinde “23 Zung gemi gönderilmiştir.” şeklinde olur. Dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ise, Raşiddin tam Kiş (Kīṣ) adası Beyi Cemaleddin (Camāl al-Dīn)’in öyküsünü anlattığı bölümde Çin Zung gemilerinden bahsetmiştir. Bu yazılar Cemaleddin (Camāl al-Dīn) ailesinin Zung gemileri ile yapmış olduğu seyahat hatıralarından oluşan Kish (Kīṣ) adasının yerel tarihî belgelerinden alınmıştır. İlk olarak *cūng* kelimesini Farçaya taşıyan kişi büyük ihtimalle bu kelimeyi Güney Hindistan veya Basra Körfezi’ne giden Çinli gemicilerden duymuş olabilir. *cūng* ibaresi Farslar tarafından ilk başta Hint Okyanusu ve Basra Körfezi’ne yolculuk yapan Çin büyük yelkenli gemilerini tanımlamak için kullanılmıştır. Ancak 鯨 (*cūng*) karakterinin Çincedeki gemi grubunun miktar belirtici olan asıl anlamı kaybolmuştur. Hatta bu kelime zamanla Arapça gramer kurallarına göre tekil ve çoğul şekillerini almış olup İbni Battuta (*Raḥlat Ibn Baṭṭūta*) “鯨”, “cūnk” kelimesinin tekil, “cunūk” kelimesinin ise çoğul olduğunu yazmıştır. Ming Hanedanlığı döneminin ilk yıllarında Yemen Rasulid Krallığı (Rasulid Dynasty, 1229~1454) tarihçisi Al Makrizi (al-Maqrīzī) 1432 yılında “Birkaç adet (*idat zunūk*) geminin Çin’den Hindistan sahillerine geldiğine dair” olayı kaydetmiştir. Ancak karşılıklı Çince metinlerde bu bir “分鯨” (farklı gruplar halinde gönderilen) deniz yolculuğudur, şeklinde kaydedilmiştir.

Son olarak açıklık getirmek istediğim bir konu ise 鯨 karakteri sözlüklerde bulunmamaktadır, fakat bu karakter “艘” (zōng) karakterine benzemektedir. 艘 karakterinin eskiden okunuşu “kè” olup bir eski yazı karakteridir; diğer okunuşu ise “tsuŋ” olup “集韵 (Ji Yùn)”de “艘, 祖丛切 (kè, zǔ cóng qiè)” olarak kayda geçmiştir. Yuan Hanedanlığı dönemindeki okunuş biçimi “zong” olup anlamı ise “船着沙不行 (Chuán zhe shā bù xíng): Geminin kumlara saplanıp yürüyememesi”dir; gene “至/zhi/’-e kadar, oldukça” anlamına da gelmektedir. “艘” karakteri ilk olarak Han Hanedanlığı dönemine ait tarihî metinlerde ortaya çıkmıştır, fakat Song ve Yuan Hanedanlıkları dönemlerinde “鯨” karakteri kadar yaygın kullanılmamıştır. “艘” karakteri de artık *gemi* veya *gemi grubu* anlamı taşımaya başlamıştır. Daha önce bahsetmiş olduğumuz Tarihçi Huang Jin’in “王公墓志铭 (wáng gōng mù zhī míng: ‘Aristokratlar Kitabesi’)” adlı eserinde geçen 艘 karakteri “元史/Yuanname”de saray tarihçileri tarafından “鯨” olarak değiştirilmiştir. Ancak Ming Hanedanlığı dönemine gelince “鯨” ve “艘” karakterlerini aynı anlamda kullanma durumu daha sık görülmüş olup her iki karakter de *gemileri bir araya getirip gemi grubu yapma* anlamına gelmektedir. Bu nedenle “鯨” karakterinin daha sonradan ortaya çıktığı savunulamamaktadır. “鯨” karakteri okunuşunu “宗/zōng” karakterinden almış olup bununla ilgili olarak “集韵 (Ji Yùn)”de “宗, 作冬切 (tsuŋ) (zōng, zuò dōng qiè)” şeklinde geçer. Bu da 13. yüzyıl Farsçasında genel olarak Çincedeki “ts” harfini J/Ç (aynı harfi kullanarak) harfleri ile ifade etmesi durumu ile uyuşmakta ve eski Farsça metinlerdeki *cūng* kelimesi ile Çincedeki “鯨” karakteri telaffuz açısından tamamen uyuşmaktadır.

3. Sonuç

Yukarıda Batı’nın 13. yüzyıl yazılı kaynaklarındaki *cūng* (鯨) kelimesinin kökenini araştırdık, *cūng* (鯨) kelimesinin Batı yazılı kaynaklarında Çin yelkenli gemilerini tarif etmek için kullanılan özel bir kelime olduğunu kanıtladıktan sonra Çin yelkenli gemilerinin izini Batının ilgili tarihî metinlerinden kolayca bulabilir ve zamanındaki Çin yelkenli gemilerinin faaliyet alanlarını ve tarihî fonksiyonunu yeniden incelemek için ele alabiliriz.

Açıklık kazandırabileceğimiz diğer bir husus ise bu yazılı belgelerde *cūng* (鯨) ibaresi sadece büyük ölçekli Çin yelkenli gemileri ve bu gemilere yardımcı amaçlı paralel hareket eden diğer gemiler (Mavna vb.) için

kullanılmaktadır. Batı Asya tarzında inşa edilmiş yelkenli gemiler ise bu ad ile anılmamaktadır. Örneğin, İbni Battuta (*Raḥlat Ibn Baṭṭūta*) küçük bir gemi ile Guangzhou (Şin kalkan)'a gittiğinde “Markab” kelimesini kullanmış, *jūnk* kelimesini kullanmamıştır. O, bu yazısına “Bu gemiler bizim savaş gemiler (*ġazwayat*, غزوية)’imize benziyordu.” diye bir açıklama da eklemiştir. Kish (Kīş) adası Lordu Cemaleddin (Camāl al-Dīn)’in oğlu Fahreddin (Faḥr al-Dīn) Yuan Hanedanlığı’ndan dönüşte o ve diğer elçiler (*īlçiyān*)’in bindiği gemi grubu 23 adet büyük yelkenli gemi grubu (船) ve diğer değerli eşyalarla doldurulmuş “özel gemi” (*Cahāzat-i ḥāşş*)’lerden oluşmuştur. Yazar sadece gemi grubunu oluşturan büyük ana gemilerin sayısını hesaplamıştır. Marco Polo’nun “*Seyahat Hatıraları*”na tekrar göz attığımızda “Yuan Hanedanlığı İlhan Sultanlığı’nın kraliçesi için 14 adet yelkenli gemi hazırlamıştır. Her gemide 4 adet direk mevcut olup çoğu zaman 12 adet yelken açarak yürümektedir.” şeklinde yazıldığını görmekteyiz. Belki de burada demek istediği gemi grubundaki “Büyük Gemiler”in sayısıdır. Marco Polo’nun ülkesine döndüğü zaman üstlendiği görev ve sahip olduğu mevki İlhanlar elçisi Fahreddin’in görev ve mevkisi ile aynı ve hatta daha üstün olmalıdır ki onun için de Yuan Hanedanlığı tarafından doğal olarak hemen hemen aynı ölçekte gemi grubu gönderilmiştir.

KAYNAKLAR

- Allsen, Th. T. (1991), “Changing Forms of Legitimation in Mongol Iran”, *Rulers from the Steppes*, ed. Gary Seaman and Daniel Marks, Los Angeles, Ethnographic Press, University of Southern California.
- _____ (2001a), “Sharing out the Empire: Apportioned Land under the Mongols”, *Nomads in the Sedentary World*, ed. A. M. Khazanov and A. Wink, Richmond Surrey: Curzon.
- _____ (2001b), *Culture and Conquest in Mongol Eurasia*, Cambridge.
- Amitai, R. (2007), “The Resolution of the Mongol-Mamluk War”, *Mongols Turks and Others: Eurasian Nomads and the Sedentary World*, ed. R. Amitai & M. Biran, Leiden: Brill.
- Baybars al-Manşūrī, Rukn al-Dīn (1998), *Zubdat al-fikrah fī ta’rīḥ al-ḥiğrah*, *History of Early Mamluk Sultanate*, ed. D. S. Richards (Bibliotheca Islamica, Vol. 42), Berlin and Beirut, al-Kitāb al-‘arabī.
- Biran, M. (1997), *Qaidu and the Rise of the Independent Mongol State in Central Asia*, Richmond, Surrey, Curzon.

- _____(2002), “The Chaghadaids and Islam: the Conversion of Tarmashirin Khan”, *Journal of the American Oriental Society*, MXXII /4.
- _____(2008), “Culture and Cross-Cultural Contacts in the Chaghadaid Realm (1220 - 1370): Some Preliminary Notes”, *Chronika* (Szeged) .
- _____(2009), “Central Asia from the Conquest of Chinggis Khan to the Rise of Temür: The Ögödeid and Chaghadaid Realms”, *The Cambridge History of Inner Asia*, P. B. Golden and N. Di. Cosmo (ed.), Vol. II, Cambridge University Press.
- Broadbridge, Anne F. (2001), “Mamluk Ideological and Diplomatic Relations with Mongol and Turkic Rulers in the Near East and Central Asia (658-807 /1260-1405)”, Ph. D. Dissertation, University of Chicago.
- _____(2008), *Kingship and Ideology in the Islamic and Mongol Worlds*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Busse, H. (1965), “Diplomatic iii. Persia”, *EF*², II.
- Cerensodnom, D. and Taube, M. (1993), *Die Mongolica der Berliner Turfansammlung*, Berlin: Akademie Verlag.
- Doerfer, G. (1963-75), *Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen*, Wiesbaden: Harrassowitz.
- Dihhūdā, ‘A. A. (1971), *Luğāt-nāmāh*, Tıpkıbasım, Tehran.
- Farquhar, David M. (1966), “Seals and Ciphers of the Yuan Dynasty”, *Monumenta Serica*, XXV.
- Franke, H. (1962), “Zur Datierung der Mongolischen Schreiben aus Turfan”, *Oriens*, XV.
- _____(1977), “Additional Remarks on the Mongolian Turfan Fragment TM 92”, *The Canada-Mongolia Review*, III.
- Golubovich, P. Girolamo (1906-27), *Biblioteca Bio-bibliografica della Terra Santa e dell ‘Oriente Francese*, Quaracchi-Firenze, Collegio di San Bonaventura.
- Ḥāfiẓ Ābrū (1938), *Ḍayl-i Ğāmi ‘al-tawārīḫ-i Rašīdī*, Tehran: Anıman-i atār-i mallī.
- Herrmann, G. (2004), *Persische Urkunden der Mongolenzeit*, Wiesbaden.
- Holt, P. M. (1986), “The Ilkhan Aḥmad's Embassies to Qalāwūn: Two Contemporary Accounts”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, XLIX.
- Ibn Baṭṭūṭa (1958-1994), *The Travels of Ibn Baṭṭūṭa*, trans. Hamilton A. R. Gibb, The Hakluyt Society, Cambridge, Vol. III.
- _____(1969), *Voyages d'Ibn Batoutah*, ed. and trans. C. Defremery and B. R. Sanguinetti, Paris: Imprimerie Nationale.

- Ibn al-Furāt (1939), *Tā'rīḥ al-duwal wa'l-mulūk* (The History of Ibn Fūrāt), ed. C. K. Zurayk and N. 'Izz al-Dīn, Beirut, American University of Beirut.
- al-Ğayš, Ibn Nāzir (1987), *Kitāb tatqīf al-ta'rīf bi-l-muṣṭalaḥ al-šarīf*, ed. Rudolf Vesely, Cairo, al-Ma'had al-'ilmī al-Faransī li-l-Atār al-šarqīyah bi-al-Qāhirah.
- al-Ğazarī, Muḥammad b. Ibrāhīm (1998), *Tā'rīḥ ḥawādīt al-zamān wa anbā'ihā wa wafayāt al-akābīr wa'l-a'yān min abnā'ihā*, ed. 'U. 'A. Tadmūrī, Beirut and Saida, al-Maṭba'ah al-bašariyyah.
- Jackson, P. (2005), *The Mongols and the West 1221 - 1410*, Harlow: Longman.
- Kazuhide, Kato (1991), "Kebek and Yasawur: The Establishment of the Chaghatai Khanate", *Memoirs of the Research Department of the Toyo Bunko*, XLIX.
- Kempiners, R. G. (1985), "The Struggle for Khurāsān: Aspect of Political, Military and Socio-economic Interaction in the Early 8th /14th Century", Ph. D. Dissertation, University of Chicago.
- Liu Yingsheng (2005), "War and Peace Between the Yuan Dynasty and the Chaghdaid Khanate (1312-23) ", *Mongols, Turks and Others: Eurasian Nomads and the Sedentary World*, ed. R. Amitai and M. Biran, Leiden: Brill.
- Lupprian, Karl E. (1981), *Die Beziehungen der Päpste zu Islamischen und Mongolischen Herrschern im. 13 Jahrhundert anhand ihres Briefweschels*, Biblioteca Apostolica Vaticana (Studi e Testi, 291), Vatican City, no. 55.
- Matsui, Dai (2007a), "A Mongolian Decree from Chaghadaid Khanate Discovered at Dunhuang", *Aspects of Research into Central Asian Buddhism: In Memoriam Kogi Kudara*, ed. P. Zieme, Turnhout, Brepols.
- _____ (2007b), "An Uighur Decree of Tax Exemption in the Name of Duwa [sic!] Khan", *the 38th International Congress of Asian and North-African Studies held at Ankara*, Sept.
- Melville, Charles (2006), "The kesig in Iran: the survival of the royal Mongol household", *Beyond the Legacy of Genghis Khan*, ed. Linda Komaroff, Leiden: Brill.
- Mīrḥwānd, Muḥammad b. Ḥwandshāh (1961), *Tā'rīkh-i rawḍat al-ṣafā*, Tehran: Payrūz.
- Mostaert, A. and W. Cleaves, F. (1962), "Trois documents Mongols des Archives Secretes Vaticans", *Harvard Journal of Asiatic Studies*, XV.
- Moule, A. C. (1917), "The Minor Friars in China", *Journal of the Royal Asiatic Society*.

Mufaḍḍal b. Abī al-Faḍāyil (1919-28), *al-Nahğal-sadīd wa'l-durr al-farīd fī mā ba'dah ibn al-' Amīd* (Histoire des sultans mamlouks), ed. and trans. E. Blochet, (*Patrologia orientalis*, Vols. XII, XIV, XX), Paris, Firmin Didot.

_____ (1973), *Ägypten und Syrien Zwischen 1317 und 1341 in der Chronik des Mufaḍḍal b. Abī al-Faḍāyil*, ed. and trans. S. Kortantamer, (Islamkundliche Untersuchungen, Bd. XXIII), Freiburg: Schwartz.

Mu'īn al-Dīn Naṭanzī (1957), *Muntaḥab al-tawārīḥ -i Mu'īnī* (Anonym d'Iskandar), ed. Jean Aubin, Tehran: Khayyam.

al-Nuwayrī, Šihāb al-Dīn Aḥmad (1984), *Nihāyat al-arab fī funūn al-adab*, Vol. XXVII, ed. F. 'Ašūr, Cairo, al-Ha'yah al-miṣriyyah al-'āmmah li-l-kitāb.

Pfeiffer, J. (2006), “Aḥmad Tegüder's second Letter to Qalā'un (682 /1283)”, *History and Historiography of Post Mongol Central Asia and the Middle East: Studies in Honor of John E. Woods*, ed. J. Pfeiffer and S. A. Quinn, Wiesbaden: Harrassowitz.

al-Qalqašandī, Aḥmad b. 'Alī (1913-19), *Šubḥ al-a'šā fī šinā'at al-inšā'*, Cairo, al-Maṭaba'ah al-amīriyyah.

Qāšānī, Abū al-Qāsim 'Abd Allāh b. 'Alī (1969), 《完者都史》 *Tā'rīḥ -i Ūljāytū*, ed. Mahin Hambly, Tehran: Bangāh-i tarjmah wa nashri kitāb.

Rašīd al-Dīn, Faḍlallāh Abū al-Ḥayr (1959), 《史集》 *Ĝāmi'al-tawārīḥ*, ed. Bahman Karīmī, Tehran.

_____ (1971), 《成吉思汗的继承者》 *The Successors of Genghis Khan*, ed. and trans. John A. Boyle, New York and London.

_____ (1998-9), *Jami'u't-tawarikh [sic] Compendium of Chronicles*, trans. Wheeler M. Thackson, Cambridge MA, Harvard University Department of Near Eastern Languages and Civilizations, 3 Vols.

Rayn, James D. (1998), “Preaching Christianity along the Silk Route: Missionary Outposts in the Tatar‘Middle Kingdom’ in the Fourteenth Century”, *Journal of Early Moder History*, II.

Roemer, H. R. (1971), “Insha”, *EF*², III.

Sayfī, b. Muḥammad b. Ya'qūb Harawī (1944), *Tā'rīḥ-nāmah-i Harāt*, ed. Muḥammad Z. al-Šiddiqī, Calcutta, The Baptist Mission Press and the Imperial Library.

Sinor, D. (1997), “Diplomatic Practices in Medieval Inner Asia”, Rpt. in idem, *Studies in Medieval Inner Asia*, Aldershot: Ashgate Variorum.

Tizengauzen, V. G. (1884), *Sbornik materialov, otnosjaščikhsia k istorii Zolotoi Ordı*, I, St. Petersburg.

- al-'Umarī, Aḥmad b. Yaḥyā ibn Faḍlallāh (1968), *Das Monglische Weltreich: al-'Umarī's Darstellung der Mongolischen Reiche in seinem Werk Masālik al-abṣār fī mamāik al-amṣār*, ed. and trans. Klaus Lech (Asiatische Forschungen), Vol. XIV, Wiesbaden: Harrassowitz.
- _____ (1988), *al-Tā'rīf bi-l-muṣṭalaḥ al-šarīf*, Beirut, Dār al-Kutub.
- Ward, L. J. (trans.) (1983), "Zafarnāma of Mustawfī", Ph. D Thesis, University of Manchester.
- Waṣṣāf, 'Abdallāh b. Faḍlallāh (1852-3), 《瓦萨甫史(土地的分割与时代的推移)》 Tā'rīḥ -i Waṣṣāf (Tağziyat al-amṣār watazğ iyat al-a'sār), Rpt. Tehran, 1338S /1959-60 of facsimile ed. Bombay.
- Weiers, M. (1967), "Mongolische Reisebegleitschreiben aus čaghatai", *Zentral-Asiatische Studien*, I.
- Wright, D. C. (2005), *From War to Diplomatic Parity in Eleventh Century China: Sung's Foreign Relations with Khitan Liao*, Leiden: Brill.
- Yule, H., ed. (1967), *Cathay and the Way Thither*, Rpt. Nendeln /Liechtenstein, Kraus Reprint Limited.
- Yusuf Khaṣṣ Ḥājib (1983), *Qutadgu Bilig*, R. Dankoff ed. and tr., Chicago: University of Chicago Press.

